

Universitetet og historiens lære

Den 9. marts 1970 endte de studerendes statusuge med, at Københavns Universitet blev besat, og Mogens Fogs sherry drukket. Det ændrede de århundreder gamle autonome universiteter med en fast statslig bevilling til centrale samfundsinstitutioner, der skulle levere den af politikerne efterspurgte vare.

FRANS GREGERSEN

Professor i dansk sprog ved Institut for Nordisk Filologi, Københavns Universitet, siden 1996, leder af grundforskningscenter for sociolingvistiske sprogforandringsstudier 2005-2015, hovedfag i lingvistik 1973, næstformand for Studenterrådet ved Københavns Universitet 1969-70, formand for Videnskaberne Selskabs forskningspolitiske udvalg 2006-2007.
E-mail: fg@hum.ku.dk

Indledning

Under overskriften 68 er mange ting rodet sammen som egentlig både kunne og burde betragtes uafhængigt af hinanden. På den anden side lagde oprøret selv vægt på at alting hang sammen. Det gør det uendelig svært at afgrænse noget der er præcist nok til at sige noget nyt om på 28.000 anslag, og det er så min grund til at afgrænse mig til at fortælle om én bestemt dag i 1970, nemlig d. 9. marts.

Hvis læseren ikke allerede ved det, afsløres det hermed: D. 9. marts 1970 blev Københavns Universitet besat. Derefter blev universitetet ændret afgørende, og måske kan man nu se den lille historie dengang i et meget længere lys, ikke *historiens* i ental bestemt form, men dog et mere historisk lys end vi dengang oplevede det. For vi anede ikke hvad der kom efter os.

Kampen om Styrelsesloven

Tidligt i 1970 forelagde undervisningsminister Helge Larsen Folketinget et forslag til en styrelseslov for universiteterne. Der var tre, København, Odense og Aarhus havde universiteter, og nu skulle de have en tidssvarende styrelse. Universiteterne havde i vigtige henseender ikke ændret styrelse siden Normalreglementet for Københavns Universitet i 1845 ja, på mange måder siden Københavns Universitets grundlæggelse i 1479. Da jeg kom på universitetet i 1967 havde København 5 fakulteter, det matematisk-naturvidenskabelige, det lægevidenskabelige, det teologiske, det rets- og statsvidenskabelige og det filosofiske. Alle fakulteter bestod af samtlige professorer. De valgte dels en dekan, dels nogle medlemmer til Konsistorium som så som toppen af kransekagen valgte en rektor. Professorerne var imidlertid ikke flertallet blandt lærerne. De små fag havde godt nok udelukkende professorer men på alle de større fag var der et flertal af amanuenser eller lektorer.

Kampen om styrelsesloven var anden halvdel af oprøret i 68. Hvor første halvdel var entydigt sejrrig og gav de studerende medindflydelse på studierne i form af studienævn, blev kampen om styrelsesloven anderledes pinagtig, langvarig og måske et nederlag. Vi får se.

Historisk forskning om studenteroprøret er en mangelvare. Den største bog er skrevet af Thomas Ekman Jørgensen og Steven L.B. Jensen, Jørgensen & Jensen (1968). Den er, i det der vedrører styrelseslovsoprøret, baseret på en prisopgave indleveret til Københavns Universitet 1999, og den er så igen grundlaget for en artikel i *Historisk Tidsskrift* 2001. Når jeg i det følgende polemiserer mod d'herrers fremstilling skyldes det ikke deres fortolkning (som de fremlægger helt redeligt s. 16 i bogen) men det at deres fortælling i så høj grad har fået dem til at syntetisere fremstillingen at fortolkningen er blevet enerådende - også uden at den er fuldt ud dokumenteret. Der er ganske vist ingen mangel på samtidige kilder (og mange af dem er blevet benyttet), men de dækker ikke godt bevægelser af denne type. Og de primære kilder, dem der var med selv, er i alle ordets betydninger ved at tørre ud. Jeg skal derfor bidrage med selvoplevede glimt og oplysninger fra d. 9. marts 1970.

Statusuge og demonstration

Så vidt jeg husker, var det nogenlunde godt vejr, ikke regn, og når man ser på billederne, havde folk bare frakker og halstørklæder på; paraplyer ville have været no go men jeg er også sikker på at det ikke regnede. Vi havde forberedt demonstrationen i flere måneder. Studenterrådet stod som arrangør af en statusuge, og der var et særnummer af bladet Q som skulle danne basis for diskussionerne i hele ugen efter. Egentlig var det jo meningen at ugen skulle udfyldes af de fagkritiske grupper, og derfor var der også kun ganske få fælles arrangementer. Jeg husker dog et som tog et så langhåret emne op som 'hvilken

status en tekst havde': Var den at regne for en tekst hvis ikke den var læst eller havde den først eksistens i en læser - og da hvilken (type)?

Men statusugen fik jo slet ikke det forløb vi havde påtænkt. Jeg kan ikke med sikkerhed sige hvad vi egentlig havde tænkt der skulle ske efter demonstrationen som begyndte på Nørre Fælled og passerede Kejsergade (og hvorfor den gjorde det er en helt anden historie), men vi havde da på møder med rektor Mogens Fog fået lov at benytte en del af de gamle auditorier i Hovedbygningen til statusugen. Og vi havde helt sikkert forestillet os at ugen ville betyde et vældigt løft i forhold til det fagkritiske arbejde. Måske havde vi faktisk forestillet os at folk blev i auditorierne. Det var os i hvert fald ikke fremmed.

Min tale på Frue Plads er dokumenteret i den film som en gruppe ledet af Dino Raymond Hansen har lavet om dagens forløb. Derfra har Paul Hammerich taget et uddrag som han brugte i sidste afsnit (nr. 10) af krøniken om Gamle Danmark. Afsnittet kan nu ses på DRs hjemmeside. På billederne fra talen, er jeg flankeret af Sigurd Mikkelsen fra Medicinerrådet.

Studenterrådets formand Børge Klemmensen og jeg som næstformand havde løbende holdt møder om statusugen og demonstrationen med en aktionsgruppe som vi regnede for centrale i hele projektet. Blandt dem var netop Sigurd Mikkelsen som i øvrigt senere blev overlæge i Arbejdstilsynet. Han var udpeget til at være ordstyrer på Frue Plads. Det er derfor interessant forkert når Jensen og Jørgensen skriver at en aktivist erobrede mikrofonen (Jensen og Jørgensen 2001:463), og i bogen er det da også blevet modificeret men har stadig ikke pointen med (Jørgensen og Jensen 2008: 195). Næh, Sigurd Mikkelsen havde sideløbende holdt møder i en anden gruppe hvoriblandt jeg i hvert fald kender en person som var en af mine gode venner. Det var ham der langt senere fortalte mig at han havde fået den særlige opgave at standse mig hvis jeg gjorde mine til at standse Sigurd når han efter at have erklæret demonstrationen for afsluttet udtalte de berømte ord: *Og nu besætter vi universitetet.*

Og det gjorde 'vi' så.

Universitetet besat

Det sidste jeg husker fra besættelsen var fra festsalen sent om aftenen, Ralf Pittelkow (dekoreret med et enormt halstørklæde) som dødt rødt sagde at hvis ikke man havde klare krav som skulle opfyldes før vi forlod universitetet, så kunne man lige så godt ophæve besættelsen.

Dagen efter kom Mogens Fog. Jeg var med da han fik et af sine berømteste raserianfald over at 'vi' havde forgrebet os på hans sherry og cigarer. Jeg er sikker på at der var rigelige mængder helt uskadt andetsteds, men raseriet var nu ikke til at tage fejl af. Han vendte om på hælen og forlod de slukrede besættelse. Med til historien hører det at de derefter indkøbte sherry og cigarer og efterlod dem med et venligt kort.

Jeg fulgte efter Fog i ti skridts afstand indtil han nede på Skindergade brat vendte sig om og bøst sagde: "Hvad vil du?" Jeg fik sagt til ham at det ikke var os i Studenterrådet der stod bag besættelsen. Jeg syntes vi skyldte ham en undskyldning for ellers kunne han jo nemt føle sig ført bag lyset og det var ikke noget han tog let på. Han tog min forklaring for gode varer, formentlig fordi han kunne se at jeg, ja vi i Studenterrådet, faktisk var i klemme.

Og det var så det, *the rest is history*. Og historien er at Danmark derefter gik fra at have komplet autonome universiteter som selv bestemte alting og blot fik en bevilling, til at regeringsapparatet nu interesserer sig intenst for de bevillinger som forvaltes af universiteterne og den måde 'samfundet' kan få *bang for the buck* på. Universitetet var pludselig blevet en central samfunds-institution og skulle levere varen, hvilken vare det så ellers er man efterspørger. Det varierer lidt.

Styrelseslovens teori

D. 13. januar 1970 havde de tre studenterråd holdt møde med Helge Larsen, undervisningsminister, Bjørn Brynkskov, departementschef, og Ernst Goldschmidt, kontorchef, om Forslaget til Styrelseslov. Vi startede med en række yderst detaljerede kommentarer og spørgsmål men da Mihail Larsen, som repræsenterede Studenterrådet fra Århus, sendte en billet over til os fra København om at hvis vi fortsatte på den måde så gik han, skiftede vi spor: Jeg spurgte Helge Larsen hvorfor vi egentlig skulle have medbestemmelse. Det kom helt bag på ham og Brynkskov måtte hælde vand ud af ørerne i flere minutter før ministeren kunne tage tråden op. En helt overbevisende forklaring fik vi aldrig.

Styrelsesloven gav hvad der før havde været tre grupper en repræsentation i styrelsen af universitetet: Professorerne, de studerende og lektorerne. De studerende fik 1/3 af pladserne i de styrende organer men det virkelig revolutionerende var introduktionen af begrebet 'heltidsbeskæftiget videnskabelig medarbejder' for det skelnede ikke mellem professorer og lektorer. Fra nu af var det for alvor slut med at annoncere at 'Professor NN vil ved amanuensis YY afholde forelæsninger og øvelser over WW'. Det var ellers den almindelige formel i perioden før. Når formelen i Styrelsesloven lige blev 2/3 til HVIP og 1/3 til de studerende, skyldtes det ikke at man havde øjnene oppe for TAP'ernes mulige repræsentation men simpelthen at professorer og lektorer forventedes at deltage i forholdet en til en. Sådan blev det imidlertid ikke.

Når studenterne fra 68 har fået æren for at professorvældet fik et dødsstød, er det en sandhed med to modifikationer: Dem der fik magten på det nystyrede universitet var, i en længere periode derefter, rigtig nok ikke professorer, men typisk lektorer i hvert fald på det filosofiske fakultet. Og: Det var givetvis også hensynet til denne gruppe der gjorde at et flertal i Folketinget gennemførte en demokratiserende styrelseslov. Vi studerende gjorde langt mest larm men de fik langt den største gevinst.

Men faktisk er der jo tre grupper på universiteterne og har været det i længere tid: Lærergruppens tvedeling i amanuenser og professorer hænger sammen med at det simpelthen var for dyrt at have så mange professorer som der var studerende til – så den hænger sammen med masseuniversitetet (og er jo markant forøget lige siden med tilkomst af eksterne lektorer, instruktører og undervisningsassistenter, studielektorer og studieadjunkter). Men ud over dem er der jo hele det teknisk-administrative apparat, TAP-gruppen (som i de senere år er blevet stærkt og gennemgribende akademiseret). Der er altså mindst tre stænder.

Teorien bag standsrepræsentationen er at de væsentligste interesser i organisationen skal repræsenteres i de organer der former institutionens fremtid. Men skal de have lige vægt? Er det med andre ord sådan at afgørelser om forskning og uddannelse er lige så indlysende et anliggende for TAP'er som f.eks. arbejdspladsens indretning? Og hvordan med stillingsbesættelser? Jeg mener faktisk ikke vi har fundet frem til en principielt begrundet nøgle til at afgøre hvem der har legitime interesser i hvad på et universitet.

Samarbejdsudvalgene, SU-systemet (som jo kom senere til universitetet end studenteroprøret), ser på institutionen som et forhold mellem ledelse og ansatte. Derfor er studerende ikke med. Men hvad så med alle de beslutninger som har enorm betydning for de studerendes liv på institutionerne? De er ikke aftalebelagt noget sted mig bekendt men afhængige af om den lokale leder føler sig forpligtet til en dialog med det lokale studenterråd.

Omvendt kan man bemærke at der for de akademiske råd ifølge den gældende styrelseslov, ikke er givet regler for andelen af repræsentanter for HVIP og studerende. De kunne faktisk lokalt f.eks. på KU udmærket sammensættes af lige dele studerende og lige dele HVIP. Til gengæld er deres betydning helt afhængig af hvad ledelsen forelægger dem. Det er et direkte resultat af studenteroprøret i 68 at det i Loven hedder at de akademiske råd nedsættes:

”for at sikre medbestemmelse og medinddragelse om akademiske forhold” (§ 15 stk.1).

Og så lige et par ord om studerende som stand og interesse: Studenterrådet ved Københavns Universitet var i 1960'erne og begyndelsen af 70'erne et amfibium af en fagforening, komplet med en sekretær for uddannelsesstøtte og en kollegieinitiativtægende boligsekretær samt et sekretariat som bl.a. arbejdede for rabatter for studerende på den ene side, og en organisation for faglige forhold på universitetet på den anden side. Den ene side vendte udad mod andre uddannelsessøgende (SU) og var delvis baseret på særbehandling af netop universitetsstuderende – det var dem kollegierne var til. Den anden side handlede om faglige forhold: Hvordan skal studierne se ud? Og i forlængelse heraf: Hvordan fik man indflydelse på hvordan studierne skulle se ud? Da Studienævnene blev indført, opdagede man at rigtig mange rammer for deres arbejde var sat af økonomiske og organisatoriske forhold og krævede derfor indflydelse på dem. Endelig

kulminerede dette arbejde med at Studenterrådet, bl.a. takket være en energisk indsats af Peter Wivel, formulerede ønsker om en drejning af forskningspolitikken.

I København var begge sider samlet i Studenterrådet. Men Rådet var under konstant belejring fra folk der enten ønskede en ren fagforening eller en rent politisk indflydelsesorganisation. I Århus var Studenterrådsvalget for længst blevet et valg mellem politiske fraktioner og på en studietur til Århus fik jeg en klar fornemmelse af at der var tale om en parlamentarisk tumbleplads for vordende politikere. Flere af studenterpolitikkerne fra Århus endte da også som lands- eller kommunalpolitikere. Der var allerede her indbygget en forskel som blev stadig klarere i løbet af oprøret og man kan ikke forstå de to studenteroprør i Århus og København hvis ikke man har den oplagte forskel med i ligningerne.

Resultatet af oprøret

Statusugen skulle have mundet ud i det fagkritiske arbejde der var målet for begge de to bevægelser både den i Århus og den i København. Der er ingen tvivl om at mange i København efter besættelsen af Frue Plads tabte interessen for universitetets styrelse og i stedet kastede sig over ’oparbejdelsen af nye fagkritiske positioner’ – som det hed dengang.

Men meget vigtigere end alt dette var at universitetet blev demokratiseret mht. adgang, ideologi og udtryk: Det der skete med studenteroprøret var at det affortryllede universitetet i ordets egentligste betydning. Nimbussen var væk, universitetet var for alle.

En anden konsekvens af studenteroprøret har måske været overset men det skyldes kun at den organisatorisk ikke har fået konsekvenser: Skellet mellem humanistiske og samfundsvidenskabelige discipliner blev så anfægtet at det ikke længere lader sig opretholde videnskabsteoretisk. Skellet går i stedet mellem dem der bruger matematiske modeller og big science og dem der benytter en på moderne hermeneutik baseret etnografisk kvalitativ tilgang. Og det skel går lige ned gennem både humaniora og samfundsvidenskaberne og kløver dem i kvantitativister over for kvalitativister (og så er der et mindretal der tror på at man kan benytte begge dele og få endnu bedre resultater – det mindretal bekender jeg gerne at høre til).

Forskning for folket?

Vi havde paroler der af iagttagere blev betegnet som populistiske: Forskning for folket, ikke for profitten! Det blev råbt i gaderne og skrevet på bannerne. Vi opnåede det ikke men vi fik påbegyndt en diskussion om hvem der egentlig har glæde af den forskning der faktisk foregår på et universitet som KU. Skatteyderne i Danmark betaler til universiteterne men er det egentlig til glæde for dem at der forskes? Det er der givet mange – og mange forskellige – svar på. Her kommer til afslutning mit:

Det er forbløffende svært at få universiteterne til at være med til at løse de opgaver som civilsamfundet, repræsenteret ved det offentlige, skal have løst. Der skal åbenbart alle mulige

særlige tilskudspuljer til. Omvendt kan man notere sig at det er forbløffende svært for f.eks. Københavns Universitet overhovedet at få lov at være med til at løse københavnernes problemer i et samarbejde med Københavns kommune. I hvert fald har Københavns kommune i skrivende stund endnu ikke henvendt sig til de kolleger der f.eks. er eksperter i tosprogethed, for at få råd om hvordan man kan lave den bedst mulige undervisning. De københavnske gymnasier har ikke tegnet en kontrakt med KU om at få fornyet skriftligheden. De københavnske sygehuse har ikke engageret os til at forbedre kommunikationen, gigtbehandlingen, Sundhedsplatformen.... Det betyder slet ikke at der er langt mellem forskere der faktisk bruger lokale informanter og tager udgangspunkt i lokale problemstillinger men det betyder at deres forskningsresultater kommer til diskussion blandt forskere og ofte fører til en ph.d.-grad og måske – i heldigste fald – til en ansættelse på universitetet. Til gengæld lever forskningsresultaterne uforstyrret videre i forskningens indre kredsløb – og bliver i bedste fald kendt gennem dyrt betalte konsulentforedrag for en forsamling af praktikere der er revet ud af deres travle hverdag for at blive klogere ved at sidde stuvet sammen til et foredrag. Det kunne nemt gøres klogere men det er åbenbart ikke nemt.

Vi har på et tidspunkt haft sektorforskningsinstitutioner som tog sig af de udredninger og den vidensproduktion som det offentlige havde brug for. De blev for nogle år siden de fleste af dem integreret i universiteterne. Aarhus Universitet var den store og begejstrede vinder af langt de fleste sektorforskere. Begejstringen er nok kølnet lidt siden fordi det har vist sig at universiteternes økonomi så kan benyttes til at styre resultaterne. Med jævne mellemrum skal der tegnes nye kontrakter og her står køber stærkt. Og køber er ministerierne. Vi har virkelig opdaget at anvendt forskning, netop fordi den skal anvendes af nogen, er en slagmark hvor der er forskellige interesser. Det har vist sig at folket og profitten er en alt for bekvem reduktion. Inden for folket er der jo forskellige grupper så hvem er folket når det drejer sig om vandmiljøplaner: lystfiskerne eller landmændene? Civilsamfundet som vil have rent vand, eller den landbruger der må dreje nøglen om hvis han ikke kan gøde?

Da medicinerne målte støjen i tappehallen på Tuborg og konstaterede at den var alt, alt for høj, var det jo ikke *rocket science*, men derfor var det alligevel banebrydende at der var nogen der anvendte apparaturet til netop det. Det særlig attraktive var at tappehallen var så anskuelig: den rummede folket på gulvet som blev støjforurenede så det sang, mens profitten i de lydløse kontorer ovenover var dem der skulle ofre noget af overskuddet på at gøre forholdene mindre sundhedsskadelige. Verden var herligt enkel.

For os humanister var forholdet mellem folk og profit ikke nær så nemt at anskueliggøre. Hvad får folket ud af humaniora? For det første hygger humanisterne sig tit ved at der netop ikke er profit (forstået som private erhvervslivsinteresser) i humanistiske forskningsresultater. Godt så, men det betyder alt for ofte at der samtidig er en fornem fornemmelse af kun at bidrage til fritidens livskvalitet: Vi lærer folket at læse og derefter at

læse god litteratur. Her er humaniora uhjælpeligt normativ og bundet til en utopi om dannelse som måske er ved at have nået sin udløbsdato. Man kunne jo også vende det hele på hovedet og minde om at de emner og kompetencer humanisterne forsker i, nemlig sprog, kultur og bevidsthed, er dem der sætter folket i stand til overhovedet at opretholde et langt og virksomt liv på jord. Problemet er bare at de fleste praktiserer dette liv helt uden i mindste måde at lade sig influere af de nyeste forskningsresultater fra de humanistiske institutter. Sådan ser det i hvert fald ud. Men et mere analytisk blik vil afsløre at alle, og jeg gentager alle mennesker, deltager hele tiden og altid i ideologiproduktion som for nemheds skyld kan være enten reproduktion af de herskende tanker eller modproduktion. Et humaniora der modproducerer, må nødvendigvis være et kritisk humaniora

For blot at slutte med et enkelt eksempel: Mens jeg skriver dette tilbageblik celebreres Prins Henriks liv, og det kommenteres ustandselig med rundhåndet brug af begrebet 'danskere'. 'Danskerne tager afsked med Prins Henrik'. 'Mange almindelige danskere var mødt op for at sige et sidste farvel...'. Danmark er åbenbart ikke mere befolket af mennesker, den universalistiske betegnelse, men af 'danskere, almindelige som ualmindelige (læs: kendte)'. Det betyder ganske simpelt at den ud fra et historisk synspunkt ekstremt svage nationalstat påberåbes i helt eksorbitant grad som tilstedeværende, som en levende realitet. Må jeg være fri!

Børge Klemmensen, den daværende formand for Studenterrådet i 1970 som senere fik en lang karriere på RUC som lektor, skelner i sit bidrag til RUC's 25-års jubilæumsskrift mellem *den interne fagkritik* og *den eksterne*. *Den interne fagkritik* tager fagets grundlag op til drøftelse: Er det klogt og/eller uskyldigt i en multilingual og multikulturel verden at have et fag som danskfaget? Og hvad implicerer det at afgrænse det på bestemte måder? *Den eksterne fagkritik* tager fagets funktion og dets forskningsvirkninger og effekter op til diskussion: Betyder det at der nu produceres en 'dansk sproghistorie' at man reproducerer en særlig dansk sprog-historie. Eller kan man som en af de heroer studenteroprøret på dansk med rette påberåbte sig som en forfader, nemlig Paul Diderichsen, i stedet se 'det danske' som en sideeffekt, det yderste bølgeskulp af de europæiske strømninger. Nationalstaten som ramme for indsigt har aldrig snæret så meget som nu. Hvordan skrive om Rifbjerg uden at nævne Beckett? Når regningen skal gøres op er det, det praktiske der tæller: Kan vi stadig lære noget af studenteroprøret når vi står i klasseværelset og underviser i de humanistiske discipliner? Skete der noget? Ja, men hvad?

LITTERATUR

Jørgensen, Thomas Ekman & Jensen, Steven L.B. (2008), *1968 – og det der fulgte*, Gyldendal, København.

Jørgensen, Thomas Ekman & Jensen, Steven L.B. (2001), Studenteroprøret i Danmark, *Historisk Tidsskrift*, Vol. 101 s. 435-470.